

II (2003)

Quan arribo a l'edifici del carrer d'Ausiàs March, on hi ha les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, penso que exemplifica prou bé el que és la literatura catalana a la nostra època. D'entrada, l'adreça —Ausiàs March, 92-98, interior— pot fer pensar a algú que no es mogui diàriament per Barcelona que trobarà unes oficines que ocupen una part considerable d'un edifici: la paraula interior, però, ho situa tot força més al seu lloc. I el lloc és un corredor sense gaires finestres exteriors, sembla que bastant llarg i estret, ple d'habitacions i de gent que hi treballa. Josep Massot i Muntaner és qui les dirigeix. Gent que amb la seva feina ajuden que vagi fent camí una cultura que no sé si és que fem exactament entre tots, tal com es deia en els últims anys del franquisme, però que sí que, a l'hora d'interessar-s'hi, no es pot pas dir que, en aquest tots, en puguem comptar gaires. Josep Massot ho sap molt bé. Si més no, és així com comença:

Els llibres ara es venen poc. No és que abans arribéssim a grans quantitats, tot i que hi havia el Nou Testament, que va arribar als 100.000 exemplars, i després, amb l'arribada del català a l'escola, *El mecanoscrit del segon origen*, de Manuel de Pedrolo, que va superar aquesta xifra. Eren casos excepcionals, però, perquè normalment el tiratge del que s'editava era força més reduït. Avui encara ha baixat més.

Es diu que Ferran Torrent ha venut més de 40.000 exemplars amb *Societat limitada*. Vostès mateixos acaben de donar-li un dels premis Serra d'Or.

No és gens normal que això passi. Ni en català ni en castellà no s'arriba gaire sovint a aquests tiratges. No sé si ho fan les fotocòpies,

el fet que les cases són petites i que no hi caben llibres, que se n'editen molt més que abans o que la gent no té temps per llegir... Segurament, hi ajuda una mica tot i encara hi deuen haver altres factors.

Les fotocòpies afecten també les revistes que fan, com *Serra d'Or*, o que distribueixen, com la *Revista de Catalunya*?

També, però el problema és més en els llibres, perquè les revistes ja s'han venut sempre més aviat poc. Ara, tot això és un fenomen general, no és estrictament català.

Em parla, doncs, d'una crisi de la lletra?

Crisi, tampoc. La gent continua llegint i, de tant en tant, fins i tot llegeix molt: la prova és que, quan un llibre té un cert ressò, de seguida se'n poden vendre 30 o 40.000 exemplars, cosa que abans no passava. Ara, també és cert que hi ha molt poques editorials que publiquin aquest tipus de llibres. I nosaltres no som d'aquestes. Segur que no.

N'hi ha prou de mirar el seu catàleg per adonar-se'n. Fa l'efecte que tenen una voluntat considerable de ser una editorial minoritària.

Especialitzada, sí; minoritària, no. Fem un tipus de llibre d'alta cultura i tenim unes línies determinades: editem sobre llengua, sobre literatura, sobre història i, també, sobre excursionisme, en bona part perquè a Montserrat ja vam publicar guies en el segle XIX. Som una editorial que té una tradició molt llarga i que ha fet més o menys sempre el mateix tipus de coses. Pensi que ja vam editar llibres d'història en els segles XV i XVI. Una de les línies més noves és la infantil, que vam encetar a partir de 1968, quan vam incorporar una revista que té el seu origen en el bisbat de Solsona i que ja fa anys que es diu *Tretzevents*. Jo vaig incorporar-me a l'editorial el 1971, però ja hi havia començat a treballar d'ençà que vaig entrar a Montserrat.

Vostè és mallorquí?

De Palma.

De família catalanoparlant?

Sí, és clar; en els anys quaranta i cinquanta no n'hi havia gaires que parlessin en castellà. El meu pare era metge de Pòrtol, del municipi de Marratxí. De fet, vaig néixer a Campanet, que era on treballava el pare el 1941, però la meva infantesa va passar entre Pòrtol i Palma, on vaig estudiar el batxillerat. A partir de quart curs, vaig anar als jesuïtes.

Amb el pare Batllori?

Ja no hi era, però ell m'havia conegut de nen, tan nen que jo no el recordava. El vaig retrobar més tard a Barcelona, quan vaig anar a estudiar Filosofia i Lletres. Als Moll, en canvi, els coneixia de sempre perquè eren amics de la meva família. Pensi que Mallorca era molt petit i que tothom era amic de tothom.

Encara ho és, de petit?

Sí, no tant, però encara.

I tothom és encara amic de tothom?

Tothom està barallat amb tothom! No, seriosament: no pas més del que passa a altres llocs semblants.

A Llorenç Villalonga també el coneixia de tota la vida?

Era veí nostre, però no ens fèiem gaire perquè era castellanista.

N'ha parlat a més d'un dels seus llibres. Veig que defensa sempre Francesc de Borja Moll, tot i que va tenir també el carnet de la Falange, com Villalonga.

Per força, el va tenir. Si no, l'haurien empresonat i no hauria pogut editar llibres. A principis dels cinquanta hi havia tot de gent que s'interessava per la literatura i la cultura, i pràcticament tots llegien els llibres que publicava Moll a la col·lecció Les Illes d'Or. No parlo de molta gent, però. Bernat Vidal i Tomàs, que era un poeta, deia que tots hauríem cabut a dins un tramvia. Potser sí, però, en tot cas, no n'hi havia gaires més, de tramvies. De petit, vaig tenir la sort de conèixer tot un seguit d'escriptors mallorquins i catalans que anaven a unes vetllades que organitzaven primer uns meus oncles i que, després, va

continuar Miquel Ferrà. Van venir Carles Riba i Clementina Arderiu, Maria Antònia Salvà, López-Picó, el pare Batllori i molts d'altres. També hi venia Jaume Vidal i Alcover, que era amic de la família. Villalonga no hi venia. Va ser Manuel Sanchis Guarner qui el va conèixer perquè tornés a escriure en català.

I Camilo José Cela? El va conèixer?

Era a Mallorca, però feia vida a part. Tenia molta relació amb Josep Maria Llompart, que era el seu secretari i que, més tard, va passar a treballar per a Francesc de Borja Moll. Ja li he dit que Mallorca és molt petita. Jo mateix vaig tenir de company de col·legi Gabriel Cañellas. Més tard, a Barcelona, vaig estar a la mateixa residència on hi havia Abel Matutes i Fèlix Pons.

Amb tots els del PP, doncs. I es tractaven?

Sí que ens tractavem. Cañellas, per exemple, és una persona agradable i xerraire.

Des de Catalunya, a vegades costa una mica d'entendre que a Mallorca hi hagi un PP tan fort i, a la vegada, tan aparentment mallorquinista.

Mallorquinistes, no es pot pas dir que ho siguin tots. D'altra banda, pensí que Mallorca i Eivissa sempre han estat llocs tradicionalment conservadors. Ja ho eren abans de la Guerra Civil. Menorca, en canvi, no ho era tant. La veritat és que jo la política la veig una mica de lluny, però em fa l'efecte que el temps del PP ha passat una mica.

Perquè la situació de Mallorca durant la Guerra Civil...

És sabut que l'any 1935 tot un seguit d'intel·lectuals mallorquins primer, i després de les altres illes, van signar un missatge de solidaritat amb Catalunya. Tot això ho va organitzar Joan Estelrich a petició de Francesc Cambó; vull dir que el manifest es va originar entre una gent que era de dretes. Malgrat tot, quan va esclatar la guerra, els seus signants van ser acusats de traïdors i els germans Villalonga van participar activament en aquesta acusació. Això ex-

plica que Llorenç Villalonga fos bastant mal vist entre els que ells deien que eren catalanistes de Mallorca. De fet, Villalonga era fill de militar i no tenia gaires bones relacions amb altres intel·lectuals perquè el consideraven una persona una mica frívola, que vivia en un món diferent.

Més cosmopolita, deia ell.

La imatge tancada i ridícula que va voler donar després de la guerra dels que havien estat fent la revista *La Nostra Terra* és totalment falsa. No és cert que fossin provincians, ni res d'això. Miquel Ferrà, per exemple, estava molt més al corrent del que s'escrivia a França o a Anglaterra que no pas Villalonga.

I George Bernanos per qui va decantar-se? Va estar vivint a Mallorca durant els últims anys de la República.

Per ningú. Hi havia vingut a escriure perquè hi estava molt més tranquil i perquè la vida era més barata. El seu paisatge, però, és francès, el seu món és França i no Mallorca. Quan van donar-li el premi Goncourt, tant els germans Villalonga com els de l'Associació per la Cultura de Mallorca, entre molts altres, li van organitzar un homenatge. Ell hi va haver d'anar, però se'n reia una mica de tots plegats, tal com es pot llegir a les seves cartes. Ara, és veritat que Bernanos era molt de dretes i que els seus dos fills van ser falangistes. Un d'ells, l'Yves, es va barallar amb els italians, va desertar, van estar a punt d'afusellar-lo i va acabar repatriat a França. Els Bernanos són una família molt novel·lesca. Algú hauria d'aprofitar-ho.

Francesc de Borja Moll també era de dretes?

Havia estat seminarista a Menorca i de política no hi va entendre mai gaire. Sempre deia que mossèn Alcover no es posava mai en coses polítiques i que només estimava la llengua. Això és cert, però no allò de la política, perquè Alcover no va parar mai d'agafar opcions polítiques, el que passa és que anava canviant i que s'anava barallant amb la gent. Moll era una persona molt afable i molt cordial, molt accessible, una persona que tenia molt d'interès per la cultura i un sentit de l'oportunitat indiscutible. Quan va adonar-se de l'aïlla-

ment de mossèn Alcover, va publicar una ortografia menorquina adaptada a les normes de l'Institut d'Estudis Catalans amb el seu permís. És Moll qui, quan Alcover mor, adapta el *Diccionari català-valencià-balear* a les normes de l'Institut. Que consti, però, que abans de morir mossèn Alcover es va reconciliar amb Pompeu Fabra. No era tan dolent com sembla; rampellut sí, molt que ho era. Va ser una pena que tots plegats arribessin als extrems que van arribar per qüestions personals.

Mossèn Alcover, doncs, tenia clara la idea de l'existència dels Països Catalans?

Jo diria que sí. Abans hi havia hagut Marià Aguiló, que va viure molts anys a València i que va tenir moltes relacions amb Barcelona. En certa manera, va ser el mestre de tots els mallorquins. Una altra cosa és que avui a Mallorca hi hagi gent en contra del centralisme de Barcelona, que estan en contra, de fet, d'una única manera de veure la llengua i la nostra cultura. Alguns catalans que han anat a Mallorca han fet més mal que tots els castellanistes. No es pot anar a Palma, per exemple, i dir que els mallorquins són catalans: una cosa és pertànyer a la mateixa cultura i una altra ser tots el mateix.

A Menorca també es queixen del centralisme de Mallorca.

Sí, és clar. En certes coses tenen tota la raó del món. Avui, afortunadament, tothom té clar que el català és força més que unes determinades formes verbals o que la nostra llengua va més enllà del que surt en el diccionari Fabra. Però no fa pas tant encara, quan es va començar a publicar la revista *Raixà*, hi havia qui deia que s'hi hauria d'afegir un vocabulari per tal que els catalans la poguessin entendre.

I, mentre discutim aquestes coses, sembla que estem perdent el català tant a Palma i València com a Barcelona.

No és només el castellà el que avança. En el carrer es poden sentir cada vegada més llengües perquè hi ha el fet de l'emigració. L'avantatge és que ara el català s'estudia a l'escola. Pel que fa a l'ús diari, però, és evident que en el nostre domini lingüístic hi ha moltes altres llengües. El problema és que el català no sigui la llengua oficial, sinó coo-

ficial perquè si hagués estat oficial ens hauríem estalviat molts problemes. Jo sóc dels que pensen que no s'ha de ser pessimista: poc o molt, els qui parlem català augmentem, tot i que no som l'única llengua i que no s'ha de pensar que estigui guanyat. D'altra banda, en els pobles, el català és majoritari. A llocs com Ciutadella, per exemple. No és el cas d'Eivissa, és clar, on se senten força més altres llengües. També és veritat, però, que els eivissencs autòctons continuen mantenint molt bé la nostra llengua. Són pocs, però la continuen mantenint i la continuen transmetent. Jo no puc saber què passarà, és clar. Però, de moment, si més no, continuem usant-la.

DES DE MONTSERRAT

Josep Massot va començar el seu postulat en temps de l'abat Escararé. «No el vaig conèixer gaire», m'indica. I afegeix que ha escrit llibres sobre el Montserrat que ha conegut, però que li fa l'efecte que és un tema massa complex per parlar-ne en una entrevista.

I com veu això que Montserrat, que era fonamental per a la cultura catalana, ara...

No em sembla que Montserrat hagi estat mai fonamental per a res. És un monestir que ha anat fent el que ha pogut, però a mi no em sembla que hàgim perdut pes. Abans publicàvem pocs llibres l'any, mentre que ara en publiquem 120 o 130.

Però és una editorial més!

Sempre ho ha estat, amb la particularitat que publiquem llibres d'alta cultura, llibres que no són rendibles.

I com se'n surten?

Entre altres coses, treballant-hi moltes més hores de les que es cobren.

Acabem parlant de monjos de Montserrat. Del pare Miquel Estradé, de Maur Boix, que va dirigir també les Publicacions de l'Abadia de Montserra, d'Adeodat Marcet, que va estudiar la flora de Montserrat, d'Anscari Mundó, paleògraf que, quan encara era monjo de Montser-

rat, va publicar el fragment en català del Forum ludicum; del pare Ubach, egiptòleg, fundador del Museu de Montserrat. Acabem parlant del pare Batllori, jesuïta, «íntim amic nostre, que feia estades a Montserrat. Però Batllori és una figura més universal perquè estudiava temes d'àmbit més general».

Xavier Cortadellas. *Presència* (2003)